

Prekrývania a rozdiely slovenských a českých synonymických skupín

Lexika a slovtvorba¹

Mira Nábělková
Ústav pro jazyk český AV ČR
mira.nabelkova@gmail.com

Osobitnú výskumnú oblasť v konfrontačnom zameraní na lexikálnu zásobu slovenčiny a češtiny predstavujú zhody a rozdiely v synonymických skupinách. Hoci ide o (napohľad) čiastkovú výskumnú otázku, vzhľadom na mnohospektivosť lexikologickej problematiky spätéj s konfrontáciou synonymických skupín/radov je to téma, ktorá sa dotýka aj iných tematických okruhov konfrontačného opisu slovnej zásoby v situácii porovnávania blízkopríbuzných jazykov. Konfrontačná synonymika predstavuje aktuálnu úlohu slovanského lexikálneho porovnávacieho výskumu čiastkových systémov, ktorej v česko-slovenskom konfrontačnom výskume veľká pozornosť zatiaľ venovaná nebola. Príspevok si kladie za cieľ vstúpiť do tohto výskumného priestoru a predstaviť niektoré česko-slovenské medzijazykové špecifiká.

Synonymické skupiny možno v konfrontačnom pohľade analyzovať v rozličných smeroch – z hľadiska ich zloženia (existencie zhodných a rozdielných lexém v špecifických paradigmatických vzťahoch v každom z jazykov), pôvodu jednotlivých lexém, ich sémantických a suprasémantických charakteristík, ich príslušnosti k štýlovým vrstvám a (dnes aj korpusovo doložiteľnej) frekvencie, z hľadiska sémantickej a lexikálnej spájateľnosti či uplatnenia vo frazeológii a v medzijazykovom porovnaní špeciálne aj z hľadiska ich statusu v spisovnom jazyku a v nárečiach. Osobitý moment v česko-slovenskej lexikálnej konfrontácii zameranej na vznik a zloženie synonymických skupín predstavuje popri prevzatiach z iných jazykov aj otázka vzájomných kontaktných synonymických lexém a ich postavenia v slovnej zásobe slovenčiny a češtiny.

Pri porovnávaní synonymických skupín v slovenčine a češtine možno využiť bohatú literatúru venovanú synonymii ako jednému z paradigmatických vzťahov v každom z jazykov, na česko-slovenskej konfrontácii sa však, ako už bolo povedané, z tohto hľadiska dosiaľ systematickejšia pozornosť nesústredila, hoci téma bola nastolená. Na konfrontačný výskum synonymických skupín v príbuzných jazykoch ako dôležitú výskumnú oblasť obrátil pozornosť Josef Filipec v monografii *Česká synonyma z hlediska stylistiky a lexikologie* (1961, s. 312 – 315) a k otázke, stále ešte ako budúcnostnej úlohe, sa neskôr vrátil v štúdiu *Problémy konfrontační synonymiky v současných slovanských jazycích* (1983). V česko-slovenskom kontexte sa otázka synonymie vynorila ako jedna z tém napr. v štúdiu V. Strakovej venovanej otázke a úlohám česko-slovenskej lexikálnej konfrontácie (1985). Konkrétnejšia pozornosť jej bola venovaná v súvislosti s prípravou dvojjazyčných slovníkov – na paradigmatické diferencie v synonymických radoch s prekrývajúcimi sa lexémami v češtine a slovenčine napr. v súvislosti s otázkou výberu prekladových ekvivalentov

¹ Príspevok vznikol s podporou Grantovej agentúry Českej republiky v rámci projektu Konfrontační popis současného slovenského a českého lexika (systémové vztahy a komunikační koexistence) č. P406/11/2304.

pri koncipovaní Česko-slovenského slovníka poukázala M. Pisárčiková (1970, 1973). Zhody aj rozdiely v synonymických skupinách v česko-slovenskom porovnaní sa ako bočná línia ukazujú v konfrontačných prácach zameraných na isté výseky slovnej zásoby (lexikálno-sémantické, slovotvorné skupiny slov), napr. u J. Bartákovéj v štúdiu spracúvajúcej expresívne pomenovania osôb so sémou „hlúpy, duševne zaostalý, obmedzený“ a „šomre, nahlas prejavuje nespokojnosť“ (Bartáková, 1989) či adjektíva so zväčšenou mierou vlastnosti v slovenčine a češtine (Bartáková, 1994), u M. Ivanovej-Šalingovej pri porovnávaní adjektív vyjadrujúcich malú mieru v slovenčine a v češtine (Ivanová-Šalingová, 1975), u V. Budovičovej v štúdiách venovaných česko-slovenskej aj česko-rusko-slovenskej lexikálnej konfrontácii (Budovičová, 1973, 1983). Pokiaľ ide o synonymiu podmienenú vzájomným česko-slovenským a slovensko-českým jazykovým kontaktom, v priebehu času sa na mnohé kontaktné javy (medzijazykové kontaktné varianty, podľa A. Jedličku, 1974) a ich status zameriavala pozornosť predovšetkým v slovenčine – v tomto smere existuje veľké množstvo časopiseckých príspevkov venovaných jednotlivým prevzatiam, ale aj širšie koncipované štúdie prinášajúce rozsiahle spektrum kontaktných javov a ich explanáciu (k pôvodom českým slovám v slovenčine pozri napr. Sokolová, 1991, 1995; Dolník, 1992, 1998, 2010; k slovakizmom v češtine napr. Nábělková, 2008; Musilová, 2008, 2011 a i.). Vlastnou témou sa kontaktná (kontaktno podmienená) synonymika stala u K. Buzássyovej v štúdiu *Kontaktné varianty a synonymá v slovenčine a češtine* (1993). K. Buzássyová sa otázky porovnania synonymických skupín dotkla aj pri analýze ekvivalenčných typov lexém domáceho pôvodu a internacionalizmov v slovenčine a češtine (1989), s poukazom na skutočnosť, že v slovenčine je v porovnaní s češtinou častejšia situácia, keď pri prevzatí internacionálneho slova neexistuje domáci náprotivok (napr. SL *komunikácia* – CS *komunikace, sdělování*; SL *suma* – CS *suma, částka*; SL *register* – CS *registr, rejstřík*), za čím možno vidieť rozdielne kultúrne tradície, okrem iného dlhšie pretrvávajúce latinčiny v slovenskom prostredí.

Pri porovnávacom štúdiu synonymie možno dnes vychádzať zo spracovania synonym v (konceptne diferencovaných) synonymických slovníkoch obidvoch jazykov, vo výkladových a prekladových slovníkoch aj v slovníkoch cudzích slov, dôležité údaje k otázke zdrojov synonymie a medzijazykového prekrývania synonymických skupín obsahujú dokončené atlasy národných jazykov aj jazykové atlasy spracúvajúce širšie jazykové územie, z nich najmä Slovanský jazykový atlas. Obraz textového uplatnenia synonym aj s frekvenčnými údajmi (pravda, s nevyhnutným zohľadnením toho, že pri polysémických slovách do konkrétnych synonymických vzťahov vstupujú len niektoré lexie) poskytujú národné korpusy a špeciálny význam v konfrontačnom pohľade nadobúdajú česko-slovenské a slovensko-české paralelné korpusy. Konfrontačný opis synonymických skupín má dnes teda k dispozícii, v porovnaní s materiálovými východiskami predchádzajúceho času, nepomerne bohatšie a aj ľahšie prístupné materiálové zdroje.

Česko-slovenské synonymické symetrie a asymetrie

V hrubom náčrte možno pri porovnávaní synonymických skupín počítať so situáciami, keď sa synonymické rady obidvoch jazykov repertoárom lexém (bez ďalšej špecifikácie) zhodujú (SL *droždie, kvasnice* – CS *droždí, kvasnice*; SL *jazykoveda, lingvistika* – CS *jazykověda, lingvistika*; SL *dejiny, dejepis, história* – CS *dějiny, dějepis, historie*; SL *přilba, helma* – CS *пřилба, шлем*; SL *okrajový, periférny* – CS *okrajový, периферный*²), keď sa prekrývajú –

² Krajný prípad „repertoárovej“ zhody predstavujú synonymické skupiny, v ktorých je v každom z jazykov funkčne primárne zaťažená lexéma, ktorá je v druhom jazyku okrajová, príznaková, knižná či zastaraná. Na príklade SL *jeseň, podzim* – CS *podzim, jeseň* možno súčasne ilustrovať viacero osobitostí česko-

čiastočne zhodujú a odlišujú (SK *cesta, vozovka, hradská...* – CZ *cesta, silnice, vozovka...*³; SL *konár, vetva, haluz...* – CS *větev, haluz...*; SL *vrece, mech...* – CS *pytel, měch...*; SL *štát, krajina...* – CS *stát, země...*; SL *falzifikát, falzum, podvrh...* – CS *falzifikát, falzum, padělek, podvrh...*; SL *machinácie, podvody, čachre* – CS *machinace, podvody, pletichy, čachry*; SL *hovoriť, vravieť, rozprávať, vyprávať...* – CS *říkat, mluvit, hovořit, vyprávět, povídat, pravit, rozprávět...*; SK *lenivý, záhalčivý, darebný, darobný...* – CS *líný, lenivý, zahálčivý...*; SK *skoro, čoskoro, čochvíľa, onedlho, zanedlho, zakrátko...* – CS *brzy, brzo, vbrzku, záhy, zanedlouho, zakrátko...*; SK *veľa, mnoho, hodne, neúrekom, moc...* – CS *mnoho, hodně, moc...*; SK *včítane, počítajúc do toho, vrátane, rátajúc do toho, inkluzíve* – CS *včetně, počítaje v to, inkusive*) a napokon so situáciou, keď sa pri pomenovaní rovnakých myšlienkových obsahov lexikálne líšia (SK *cintorín, cmíter* – CS *hřbitov, krchov*; SK *cencúľ, ciagel* – CS *rampouch, střechýl*). Je prirodzené, že čím širšie chápanie synonymie so zahrnutím rozličných typov ideografických, kognitívnych aj štylistických, pragmatických synonym sa pri vzájomnom porovnaní uplatní, tým je konfrontovaný súbor lexém rozsiahlejší a narastá priestor medzijazykových diferencií (no aj prípadných zhôd) medzi periférnejšími členmi synonymických skupín.

Ako príklad širších synonymických radov so zhodnými (či paralelnými, čiastočne formálne diferencovanými) aj rozdielnymi, diferenčnými lexémami možno uviesť niektoré verbálne paradigmatické zoskupenia, kde sa ukazuje, že pri rozsiahlom prekrývaní synonymických radov nachádzame diferenčné lexikálne jednotky, ako v česko-slovenskom porovnaní často (Sochová, 1991) – medzi expresívnymi členmi. Porov. časti synonymických radov slovíes

bežať/běžet vo význame „rýchle sa pohybovať na nohách“:

SL *bežať, bežkať, utekať, hnať sa, uháňať, mazať, upalovať, pelášiť, trieliť, trtúliť, fujazdiť...* – CS *běžet, utíkat, hnát se, uhánět, mazat, upalovat, pelášiť, hasit si, pádit...*

jest’/jíst vo význame „hrýzť a prehĺtať potravu (o človeku)“

SL *jest’, jedzkať, ujetať, kŕmiť sa, hltat’, ládovať sa, žrať, žerkať, pchať sa, napchávať sa, džgať sa, nadžgávať sa, šrotovať, papat’, papkať...* – CS *jíst, užídat, krmít se, hltat, ládovat se, žrát, cpát se, nACPávat se, baštit, dlabat, papat, papkat...*

slovenských jazykových vzťahov. Pomenovanie ročného obdobia *jeseň* v slovenčine korešponduje s pomenovaniami v iných slovanských jazykoch, české *podzim* je zo spisovných jazykov typické práve len pre češtinu. V slovenčine sa slovo *podzim* objavovalo v textoch starších období, doložené je napr. u spisovateľov realizmu, ojedinele aj neskôr, pričom (hoci má, spolu s lexémou *podzimok* oporu aj v slovenských nárečiach a zachytáva ho aj Bernolákov slovník, porov. Habovšiaková, 1969) možno v literárnom využití počítať aj s českým jazykovým vplyvom. Ako knižné zastarané ho spracúva Slovník slovenského jazyka, Krátky slovník slovenského jazyka slovo *podzim* nezachytáva. O niečo „živšie“ je knižné slovo *jeseň* v češtine, v porovnaní s *podzimom* ho však možno hodnotiť ako zriedkavé (podľa údajov Českého národního korpusu SYN /spojené korpusy/ je frekvenčný pomer lexém *podzim* : *jeseň* 163133 : 387). Pri *jeseň* ako novočeskom slove, ktoré v tomto význame nahradilo staročeské *podjesen*, sa počíta zase so slovenským (prípadne poľským) jazykovým vplyvom (porov. Machek, 1957).

³ Polotučne sú tu označené lexikálne odlišné pomenovania, trojbodka naznačuje otvorenosť synonymických radov smerom k ďalším ideografickým, intenzifikačným či čiastočným synonymám. Zloženie synonymických radov v texte práce sa opiera o opis synonym v synonymických a výkladových slovníkoch češtiny a slovenčiny, predovšetkým v Synonymickom slovníku slovenčiny (2004) a Slovníku českých synonym (Pala – Všianský, 1994), pri zohľadnení koncepcných rozdielov v prístupe k synonymickým radom (širšie chápanie synonymie v Synonymickom slovníku slovenčiny).

prosit'/prosit vo význame „dožadovať sa prosbou, nástoľčivo žiadať“:

SL *prosiť*, **prosiť**, *doprošovať sa*, *žobrať*, *žobroniť*, **drankať**, **modlikať**... – CS *prosit*, *doprošovat se*, *žebrať*, *žebroniť*, **loudiť**, **žadoniť**, **škemrať**...

Pri konfrontačnom pohľade vstupuje do sféry skúmania synonymie aj asymetrická situácia, keď synonymický (dvojčlenný či viacčlenný) rad existuje len v jednom z porovnávaných jazykov, kým v druhom sa v konkrétnom prípade synonymia nevyskytuje (SL *disciplína* – CS *disciplína*, **kázeň**⁴; SL *máj* – CS **květen**, *máj*; SL *ráno* – CS *ráno*, **jitro**; SL *lis*, **preš** – CS *lis*; SL *ceruzka/ceruzka*, *tužka* – CS *tužka*; SL **oblička**, *ľadvina* – CS *ledvina*; SL *počítat'*, **rátat'** – CS *počítat* a pod.).

Stanovenie repertoára synonymických skupín špecifického pre každý z jazykov predstavuje východisko konfrontačného pohľadu, v ktorom sa aj pri lexematickom prekryvaní môžu ukázať závažné rozdiely v postavení (medzijazykovo formálne si zodpovedajúcich) lexém vo vnútrojazykových paradigmatických vzťahoch. Diferencie formálne zhodných lexém sa môžu dotýkať ich kognitívnych, pragmatických, štylistických, distribučných či frekvenčných charakteristík, sémantickej a lexikálnej spájateľnosti – typový príklad predstavujú napr. sémantické a ďalšie sprievodné rozdiely slova *robota* v slovenčine a v češtine. Kým v slovenčine *robota* vystupuje ako „veľmi blízke“ synonymum k slovu *práca* (porov. výklad jeho prvého významu – „telesná práca; práca vôbec“ v Krátkom slovníku slovenského jazyka, 2003), v češtine pri ňom slovníky na prvom mieste uvádzajú význam „povinná neplacená práca poddaného pro feudálnu vrchnosť“, pričom sa lexia hodnotí ako historizmus (tak napr. Slovník spisovné češtiny pro školu a veřejnost, 1995) a na druhom mieste význam „ťažká práca“ s príznakom expresívnosti, ktorým lexia vstupuje do synonymického podradu s lexémami *lopota*, *dřina*. Za „spájateľnostný doklad“ sémantickej diferencie (neprítomnosť / prítomnosť semy) možno v slovenčine, na rozdiel od češtiny, považovať frekventovanosť spojenia *ťažká robota* s explicitným hodnotiacim adjektívom – v češtine sa už počíta s prítomnosťou semy vo význame substantíva. Význam zodpovedajúci prvému českému významu sa vo výraznejšie členenej sémantickej štruktúre slovenskej lexémy *robota* uvádza ako historizmus až na poslednom mieste.⁵ V slovenčine a češtine teda lexémy *robota* a *práca* spájajú rozdielne paradigmatické vzťahy s priemetom do rozdielneho fungovania v každom z jazykov. Do česko-slovenských diferencií v synonymických radoch sa tak v súhre so zánikom (ústupom) či vznikom (prevzatím, dotvorením) lexém často premieta aj rozdielna diachrónna dynamika – rozdielny sémantický a pragmatický vývin lexém, resp. jednotlivých lexií.

⁴ Pri synchronne asymetrických vzťahoch SL *disciplína* – CS *disciplína*, *kázeň* s absenciou synonymnej lexémy v slovenčine možno poukázať na rozdielny historický vývin v oboch jazykoch – sémantické spektrum slovenskej lexémy *kázeň*, ktorá dnes vystupuje ako ekvivalent českého *kázání*, bolo v starších obdobiach širšie a zahŕňalo aj lexiu s významom „disciplína“. Diachrónna dynamika so zúžením sémantického spektra tu v česko-slovenskom porovnaní viedla k divergentnému lexikálnemu vývinu a priniesla zánik jednej z paralelných synonymických dvojíc (k sémantickému vývinu lexémy *kázeň* v slovenčine pozri Majtánová, 1973). V danej súvislosti možno poukázať na existenciu ďalšieho z konfrontačne zaujímavých a komunikačne dôležitých medzijazykových lexikálnych vzťahov: významovo diferencované lexémy CS *kázeň* – SL *kázeň* predstavujú česko-slovenské medzijazykové homonymá.

⁵ Uvedená diferenciacia súvisí s rozdielnym historickým vývinom lexém v danom sémantickom poli, keď v slovenčine už v 16. storočí sloveso *robiť* rozšírilo svoj význam aj o význam vyjadrovaný v češtine slovesom *dělat*, a tak sa sloveso *delat'* vysunulo zo slovnej zásoby slovenčiny (Blanár, 1961; o vzťahu lexém *práca* – *robota* porov. aj Filipce, 1961; Budovičová, 1973). V súčasnosti tak oproti českému synonymickému radu *dělat* – *robiť* – *pracovat* stojí slovenská dvojica *robiť* – *pracovať*, s výraznejším funkčným zaťažením slovesa *robiť*.

Slovotvorné diferencie v kontexte synonymických skupín

So statusom formálne zhodných pomenovacích jednotiek v synonymických radoch, ich suprasémantickými charakteristikami, centrálnejším či periférnejším postavením a frekvenciou viac či menej priamo súvisí aj derivačná potencia synonymných lexém. Pri rozdielnej výstavbe synonymických skupín v blízkopríbuzných jazykoch možno v situácii lexikálneho prekrývania, t. j. pri prítomnosti zhodných lexém s rozdielnym paradigmatickým začlenením, pozorovať diferencie v ich derivačnom potenciáli a v konečnom dôsledku v rozdielnej štruktúracii slovotvorných hniezd – rozdielny status formálne zhodných, príbuzných lexém sa nezriedka premieta do existencie sémanticky paralelných derivátov odvodených od rozdielných lexém z paralelných českých a slovenských synonymických skupín. Ak vezmeme napr. spomenuté slovesá CS *dělat, robot* – SL *robiť*, takéto paralelné deriváty možno vidieť (ak ostaneme pri slovesách) v CS *dodělat, nadělat se, obdělat, přidělat, udělat...* – SL *dorobiť, narobiť sa, obrobiť, prirobiť, urobiť...*⁶. Na druhej strane je pri jestvujúcej synonymickej asymetrii prirodzené, že situácia je zložitejšia a do výsledných vzťahov sémanticko-slovotvorných polí sa premieta existencia synonymických vzťahov v češtine – oproti slovenským slovesám stoja v češtine aj deriváty späté s druhým členom synonymického radu: SL *obrobiť, vyrobiť* – CS *obrobiť, vyrobiť*⁷ (pri existencii českých významovo diferencovaných dvojíc *obdělat – obrobit, vydělat – vyrobiť*). „Derivačný paralelizmus“ môžu narúšať viaceré mechanizmy, na ktorých sa podieľa východisková asymetria v počte základových lexém v synonymických radoch, diferencie v sémantických spektrách základových lexém (počte a typoch lexíí), jestvujúce asymetrie slovotvorných prostriedkov a rozdielne sémantické výsledky analogických derivačných procesov. Analýza rozsiahleho slovotvorného hniezda by v konkrétnom prípade vyžadovala priestor samostatnej štúdie – bez zachádzania do podrobností možno poukázať napr. na existenciu významovo zhodných verbálnych derivátov utvorených rozdielnymi slovotvornými prostriedkami (CS *vydělat* – SL *zarobiť*) a naopak existenciu derivátov s rozdielnym lexikálnym významom, resp. s rozdielnymi významami pri možnosti čiastočného sémantického prekrývania, utvorených paralelnými slovotvornými prostriedkami (CS *zadělat* – SL *zarobiť*, CS *oddělat* – SL *odrobiť*, CS *podělat* – SL *porobiť*). Zhody a rozdiely prirodzene existujú aj pri ďalších, nielen slovesných derivátoch od jednotlivých členov synonymických skupín. Pri medzijazykovej lexikálnej konfrontácii tak synonymické skupiny na jednej strane predstavujú potrebný „nadindividuálny“ stupeň pohľadu na lexikálne jednotky, ktoré majú v porovnávaných jazykoch viac či menej rozdielne paradigmatickomotivačné ukotvenie, s ktorým sa spájajú aj rozdielne syntagmatické a kolokačné potencie, na druhej strane predstavujú aj kosť medzijazykovo diferencovaných slovotvorných hniezd, reprezentujúcich rozsiahlejší výsek konfrontácie lexikálnych systémov. K medzijazykovo česko-slovensky zaujímavým synonymickým skupinám s diferencovaným slovotvorným potenciálom patria napr. *verba dicendi* s rozdielnym obsadením synonymických skupín a nerovnakým statusom

⁶ V češtine majú niektoré slovesá – formálne aj sémanticky zhodné (podobné) so slovenčinou (*dorobiť, urobiť*) – podľa výkladových slovníkov nárečový status. Vzájomný pomer v synonymických skupinách polysémických základových slovies, dominantné postavenie slovesa *dělat* v češtine a *robiť* v slovenčine dokladajú frekvenčné údaje z Českého národného korpusu (SYN; ďalej ČNK) a Slovenského národného korpusu (prim-6.0.30-public-sk; ďalej SNK): CS *dělat* : *pracovat* : *robot* 634336 : 445058 : 358 – SL *robiť* : *pracovať* 349861 : 214553.

⁷ V danej súvislosti je v češtine zaujímavý „funkčný nepomer“ derivátu *vyrobiť* a základového slovesa *robiť* – podľa ČNK je frekvenčný pomer slovies *robiť* : *vyrobiť* 358 : 63155. V slovenčine je vzájomný pomer týchto slovies z derivačného hľadiska „prirodzenejší“ – *robiť* : *vyrobiť* 349861 : 26685 (SNK). Výrazné funkčné zaťaženie slovies *vyrobiť* – *vyrobiť* sa v oboch jazykoch spája s existenciou početných ďalších paralelných derivátov (CS *výroba, výrobek, výrobce...* – SL *výroba, výrobok, výrobca...*). Sloveso *obrobiť* zachytené vo výkladových slovníkoch sa podľa údajov ČNK naopak javí ako okrajové (43 výskytov).

prekrývajúcich sa lexém, s výrazným funkčným zaťažením diferenčných lexikálnych jednotiek a v konečnom dôsledku s bohatou rozdielnou slovtvornou paradigmatikou v rámci lexikálno-sémantického poľa⁸.

Slovtvornú problematiku však v dotyku s problematikou synonymických skupín možno sledovať nielen pri zameraní na derivatívnosť ich jednotlivých členov, ale prirodzene aj v smere vlastnej výstavby synonymických radov, do ktorých – ako už bolo vidno v dosiaľ uvedených príkladoch – nezriedka vstupujú popri lexikálnych aj slovtvorné synonymá (porov. aj SL *skryť, ukryť, schovať, uschovať*... – CS *skrýt, ukryt, schovat, uschovat*...; SL *prechladnúť, nachladnúť, prechladit sa, nachladit sa*... – CS *nastydnout (se), nastudit se, nachladit se, nachladnout*...; SK *doteraz, dosiaľ, posiaľ, doposiaľ*... – CS *dosud, doposud, doposavad, dosavad, doted, dotedka*...). V konfrontačnom pohľade sa synonymické skupiny aj v tomto aspekte môžu prekrývať aj líšiť.⁹

⁸ Pri verbách dicendi so základným repertoárom nedokonavých sloviess SL *hovoriť, vravieť, rozprávať*, hovor. *vyprávať* – CS *říkat, mluvit, hovořit, vyprávět, povídat, rozprávět* a dokonavých sloviess SL *povedať*, kniž. *rieť/riechnúť* – CS *řici/říct, povědět* ide nielen o prítomnosť viacerých diferenčných lexém medzi nedokonavými slovesami, ale aj o asymetriu v existencii vidových párov (CS ndk *povídat* : dk *povědět* – SL dk *povedať*; CS ndk *říkat* : dk *řici/říct* – SL dk *riechnúť/rieť*) a predovšetkým o výrazné rozdiely v postavení (fungovaní) prekrývajúcich sa lexém SL *hovoriť, rozprávať*, hovor. *vyprávať* – CS *hovořit, vyprávět, rozprávět* v synonymickom rade každého z jazykov. Rozdielne funkčné zaťaženie nedokonavých polysémických lexém v slovenčine a češtine, ktoré sa v značnej miere premieta aj rozdielných slovtvorných hniezd, dokladá ich relatívna frekvencia v národných korpusoch: SNK *hovoriť vravieť rozprávať vyprávať* 580965 : 65882 : 66264 : 238 – ČNK *říkat mluvit hovořit vyprávět povídat rozprávět* 1020850 : 335653 : 195329 : 100638 : 56755 : 977 – z prekrývajúcich sa lexém ide najmä o výraznejšie funkčné zaťaženie a derivatívnosť sloviess *hovoriť* a *rozprávať* v slovenčine. Z hľadiska pôvodu súčasných „synonymických formácií“ možno sa v slovenčine pristaviť pri (z hľadiska regionálneho pôvodu stredoslovenskom) slovese *vravieť*, ktoré má jedinečné postavenie medzi slovesami dicendi v spisovných slovanských jazykoch (Ondruš, 1971), či pri ústupe slovesa *mluviť* a jeho derivátov, ktoré ešte v 19. storočí predstavovali pevnú súčasť spisovnej slovenčiny (Blanár, 1963, 1969) – s následným postupným ústupom, dokumentovaným aj kodifikačnými príručkami 20. storočia, po dnešný stav, keď vlastne jediným „pozostatkom“ prítomnosti slov so základom *-mluv-* v slovenčine je substantívum *zmluva* s derivátmi. V slovtvorných hniezdach proti sebe často stoja rozdielne synonymné dvojice/skupiny s dominantnými členmi so základom *-hovor-* a *-vrav-* v slovenčine a *-mluv-* v češtine: SL *dohovoriť sa, dovravieť sa* – CS *domluvit se, dohovorit se*; SL *nahovoriť, navravieť* – CS *namluvit, nahovořit, napovídat*; SL *rozhovoriť, rozvravieť, vyhovoriť, vyvravieť* (komu čo) – CS *rozmluvit, vymluvit* a i. Aj pri slovesách dicendi existuje medzijazyková homonymia vyplývajúca z asymetrie slovtvorných formantov: SL *prehovoriť, prevravieť* – CS *promluvit / přemluvit*, resp. z rozdielného využitia slovtvorných formantov SL *ohovoriť, ovravieť* – CS *pomluvit // CS omluvit* – SL *ospravedlniť* a i. Celkovo sa v česko-slovenskom konfrontačnom pohľade na bohaté slovtvorné hniezda verb dicendi (s rozvinutou polysémiou) ukazujú zložité vzájomné vzťahy, symetrie aj asymetrie českých a slovenských lexém.

⁹ Otázka rozdielov synonymických skupín odrážajúcich systémové slovtvorné diferencie predstavuje celkovo širokú tému (k zhodám a rozdielom v repertoári a využití českých a slovenských slovtvorných formantov pozri Sokolová – Musilová – Slančová 2005; ku koncepcii konfrontačnej slovtvorby Dokulil, 1963). Špeciálne možno upozorniť napr. na rozdiely pri tvorbe modifikačných derivátov obohacujúcich synonymické rady o príznakovú, expresívnu lexiku, kde na rozdiel od češtiny v slovenčine vystupuje mnoho zastúpený špecifický typ verbálnych deminutív alebo (vo vzájomnom porovnaní produktívnejších) substantívnych augmentatív: CS *sedět* – SL *sedieť / sedkať*; CS *hrabat* – SL *hrabať / hrabkať*; CS *číst* – SL *čítať / čítkať*; CS *dům / domek, domeček* – SL *dom / domček, domčúrik / domisko*; CS *ruka / ručka, ručička, ručinka* – SL *ruka / rúčka, ručička / ručisko* (porov. napr. Pisárčiková, 1981; Bartáková, 1995; Nábělková, 2010; k českým modifikačným slovesám Dokulil, 1982). Konfrontačne zaujímavá je derivačná sféra sekundárnych imperfektív s potenciálne rozdielnym obsadením a diferencovanými vzájomnými vzťahmi synonymných derivátov v každom z jazykov: CS *shrabovat* – SL *zhrabovať, zhrabúvať*; CS *vytrhávat, vytrhovat* – SL *vytrhávať, vytrhávať*; CS *přisolovat* – SL *prisáľať*, (slovníkmi nezachytené, v textoch doložené) *prisolovať* (o konkurencii sekundárnych imperfektív v slovenčine aj vo vzťahu k češtine porov. napr. Němec, 1974, najnovšie Sokolová, 2011) a pod. Popri česko-slovenských rozdieloch v slovtvornom systéme spisovných jazykov si porovnávací výskum zaslúžia existujúce slovensko-moravské

Synonymické skupiny a česko-slovenská medzijazyková komunikácia

Okrem systémového porovnávacieho pohľadu smerujúceho k prehĺbovaniu poznania lexiky obidvoch jazykov je otázka vzájomných vzťahov synonymických skupín dôležitá aj z hľadiska česko-slovenskej medzijazykovej komunikácie. Dotýka sa problematiky vzájomnej zrozumiteľnosti, medzijazykových kompetencií a komunikačných stratégií – pri vzájomnej česko-slovenskej dvojjazykovej komunikácii spontánny či vedomý výber lexikálnej jednotky patriacej obidvom jazykom (bivalentnej lexémy¹⁰) môže komunikácii pomáhať, kým naopak výber diferencnej (a v druhom jazykovom spoločenstve neznámej) lexémy z existujúceho synonymického radu môže viesť k neporozumeniu. Existencia zhodných lexém v synonymických radoch obidvoch jazykov umožňuje v dvojjazykovej komunikácii výber bivalentných prostriedkov, a tým zmenšenie hrozby semikomunikačných šumov. Napr. synonymické skupiny pomenovaní „menšieho množstva plytkej stojacej vody“: SL *mláka* (s frekvenčnou dominanciou), *kaluž*, *kalužina*, *barina* – CS *kaluž*, *kalužina*, *louže* ponúkajú na „bezproblémovú“ medzijazykovú komunikáciu bivalentné, obidvom jazykovým spoločenstvám „vlastné“ pomenovanie *kaluž* (*kalužina*). V česko-slovenských jazykových kontaktoch možno, aj vďaka súčasnej dostupnosti záznamov dvojjazykovej komunikácie v mediálnom priestore a bohatej autentickej komunikácie na internete, sledovať (v mnohom nové) podoby využívania systémovej ponuky synonymických skupín pri výbere jazykových prostriedkov v situáciách medzijazykovej interakcie.

Z hľadiska česko-slovenskej medzijazykovej komunikácie a jej jazykových predpokladov nadobúda osobitný význam otázka prítomnosti bivalentných lexém nielen v spisovných jazykoch, ale (pri existencii nárečového kontinua) aj v teritoriálnych dialektoch. Pravda, daná problematika, na ktorú sa dosiaľ v konfrontačnom pohľade pozornosť príliš nesústredovala, má význam nielen z komunikačného hľadiska, ale aj z hľadiska hlbšieho poznania formovania slovnej zásoby príbuzných spisovných jazykov. Pri konfrontačnom pohľade sa ukazuje, ako sa do synonymických skupín spisovných jazykov špecificky premietla existujúca nárečová heteronymia (existencia rozdielnych pomenovaní pre rovnaké obsahy v rozličných nárečiach), pričom niektoré z lexém takto prítomných v diasystémoch národných jazykov nadobudli spisovný status v obidvoch jazykoch, iné len v jednom a ďalšie v ani jednom. So spisovným statusom sa v danom jazyku prirodzene spája rozšírenie lexém ponad hranice ich východiskového územného rozšírenia ako aj možnosť kryštalizácie a vyhraňovania vzájomných vzťahov v synonymických radoch. Na druhej strane to, že niektoré z dialektných (či interdialektných) heteronym spisovný status nenadobudli, limituje šírku možností ich funkčného uplatnenia, pričom v súhre okolností mnohé postupne ustupujú z používania, iné však sú súčasťou bežnej regionálnej komunikácie a môžu sa uplatniť aj pri medzijazykovej interakcii. Z tohto hľadiska sú špeciálne zaujímavé nárečové lexikálne paralely k spisovným slovám v druhom jazyku z jednej alebo druhej strany česko-slovenskej hranice. Tak napr. v časti západoslovenských (v niektorých prípadoch aj východoslovenských) nárečí s českými

slovtvorné paralely (viaceré „moravské špecifiká“, ktoré situáciu v moravských nárečiach sblížujú so situáciou v slovenčine, uvádza napr. Hlubinková, 2010).

¹⁰ Pojem bivalentnosť zaviedla do lingvistického diskurzu K. Woolardová (1999) ako prostriedok upriamania výskumnej pozornosti na jazykové prostriedky simultánne príslušné k viacerým jazykovým systémom. Uplatnenie nachádza práve pri skúmaní koexistencie jazykov v diskurze, kde konkrétne jazykové prostriedky patriace súčasne k dvom jazykom, alternujúcim v komunikácii, plnia či môžu plniť špecifické funkcie (k využitiu bivalentnosti v bežnej aj mediálnej komunikácii v česko-slovenskom kontexte bližšie Nábělková, 2008, s. 110n, 156n; Nábělková – Sloboda, 2008). Ako dávny príklad využitia princípu v mediálnej sfére možno uviesť „federálny“ názov relácie *Góly, body, sekundy*, ktorý – s cieľom utvoriť bivalentný názov relácie – na českej strane viedol k výberu zo synonymických dvojíc *branka – gól, vteřina – sekunda* v týchto prípadoch, kde slovenčina synonymá nemá.

pomenovaniami korešponujú slová *bota* (topánka), *cop* (vrkoč), *kočka* (mačka), *ocas* (chvost), *kmín* (rasca), *kopriva* (prhl'ava, žihl'ava), *chrpa* (nevädza), *kartáč* (kefa), *trachtár* (lievik), *trúba* (rúra – na pečenie), *kýbel* (vedro), *kudrnatý* (kučeravý, brčkavý), *mlsný* (maškrtný), *kul'hať* (krívať), *zapomenúť* (zabudnúť) a i., ktoré v slovenčine nemajú spisovný status, a podobne v moravských nárečiach je doložená prítomnosť slov ako *chudý* (*hubený*), *konár/koňar* (*větev*), *peň* (*pařez*), *dědina* (*vesnice*), *paradajka* (*rajče*), *hyd*, *hydina* (*drůbež*), *statek* (*dobytek*), *stínat* (*kácet*), *čkat* (*škytat*), *zavazet* (*překážet*), resp. lexii *hora* (les) a i. korešpondujúcich so slovenskými spisovnými slovami *chudý*, *konár* (popri *vetva*, *haluz*), *peň*, *dedina*, *paradajka* (popri *rajčina*), *hydina* (aj *hyd*), *statok* (popri *lichva*, *dobytok*), *stínat* (popri *rúbať*), *čkat'* (popri *štikútať*), *zavadzať* (popri *prekážať*), *hora* (popri *les*). Získanie podrobnejšieho obrazu intralingválnych a interlingválnych lexikálnych vzťahov v danom smere predpokladá dosiaľ nevykonanú analýzu rozsiahleho materiálu¹¹.

Rozdiely v zložení slovenských a českých synonymických radov so zreteľom na územne diferencované nárečové zdroje

Do rozdielov v synonymických skupinách medzi spisovnou slovenčinou a češtinou sa výrazne premietajú špecifiká vzťahov spisovnej variety a nespisovných variet, predovšetkým regionálnych nárečových lexikálnych báz, ako aj osobitosti vzťahov k druhým jazykom. Pri formovaní synonymických skupín sa „všeobecne“ počíta s viacerými druhmi zdrojov – „obohacovanie synonymických radov nastáva preberaním slov z cudzích jazykov (popri domácich výrazoch), vplyvom odborného jazyka (terminológie) na bežný jazyk, preberaním domácich nárečových, územných lexikálnych prostriedkov do spisovného jazyka (najmä cez umelecký štýl) alebo pôsobením slangov“ (Dynamika, 1989, s. 321, k zdrojom synonymie podobne F. Čermák, 2010, s. 268; počítať treba aj s dotváraním synonymných slov s využitím slovotvorných prostriedkov a synonymizáciou na báze sémantických posunov). Využitie nárečových heteroným predstavuje jeden z podkladov vzniku synonymie v oboch jazykoch (k češtine porov. napr. Filipec, 1953; Jedlička, 1974). Pri pohľade zo slovenskej strany sa však ako jedno z lexikálnych špecifik spisovnej slovenčiny ukazuje synonymickosť stredoslovenských a nestredoslovenských pomenovaní, to, že spisovný status nadobudli lexémy stredoslovenskej proveniencie, v zhode so stredoslovenským základom spisovného jazyka, ale často aj pomenovania západoslovenského či východoslovenského pôvodu, čo viedlo k vzniku početných synonym, nezriedka dubletného charakteru (*oblok*, *okno*; *pôjd*, *povala*; *krčah*, *džbán*; *paradajka*, *rajčina*; *prhl'ava*, *žihl'ava*; *zbožie*, *obilie*; *vrece*, *mech*; *vrecko*, *vačok*; *mláka*, *kaluž*, *barina*; *vankúš*, *hlavnica*, *poduška*; *vrstovník*, *rovesník*; *vretenica*, *zmija*; *brechať*, *štekáť*; *šmýkať sa*, *kľzať sa*; *vyprázať*, *vysmázať*; *zapáliť*, *zasvietiť*, *rozsvietiť*, *zažať*; *mútny*, *kalný*; *lačný*, *hladný*; *vlažný*, *letný*; *ostatný*, *posledný*; *chytro*, *rýchlo*; *iba*, *len*; *hej*, *áno* a pod.) V osobitom priemete teritoriálnych lexikálnych diferencií do spisovného jazyka možno vidieť jeden zo závažných zdrojov slovensko-českých synonymických diferencií aj zhôd, s pozorovateľnou „schematickou“ líniou „stredoslovensko-české“ diferencie – „nestredoslovensko-české“ zhody (pravda, v celku tejto lexiky sú vzájomné vzťahy rozmanitejšie a zložitejšie). V súvislosti s využitím nárečových heteroným pri formovaní synonymických skupín konštatoval Š. Ondruš pri česko-slovenskej lexikálnej konfrontácii vyššiu mieru synonymickosti v slovenčine (Ondruš, 1984), demonštrujúc ju

¹¹ Z tohto hľadiska je zaujímavý príspevok V. Vážneho, ktorý v recenzii *Slovníka nářečí slavkovsko-bučovického* A. Gregora vyslovuje poľutovanie, že autor nevenoval pozornosť moravsko-slovenským lexikálnym korešpondenciám, a sám ako znalec slovenských nárečí na niektoré upozorňuje (Vážný, 1960). Sondu do problematiky konfrontácie lexiky z hľadiska postavenia vo varietách národného jazyka predstavuje diplomová práca E. Týrovej *Česko-slovenské lexikální shody a difference z hlediska postavení ve spisovném jazyce a v nářečích* (2011).

okrem iného na bohatšom repertoári slovenských neurčitých zámen: SL *niekto, dakto, vol'akto...* – CS *někdo...* Otázke nárečových heteroným (v použitej terminológii nárečových tautoným) spolu s prevzatiami z iných jazykov venovali pozornosť A. Habovštiak a K. Habovštiaková v širšie koncipovanej štúdií, zameranej na podstatné formačné okolnosti pri vzniku synonymie v spisovnej slovenčine O dvoch príčinách synonym v spisovnej slovenčine (1971).

Lexikálna synonymia založená na nárečovej heteronymii predstavuje výskumne zaujímavú, „dynamickú“ otázku. Téma má svoj historický rozmer vzhľadom na jazykový vývin v predkodifikačnom období (viaceré územne zakotvené podoby kultúrnej slovenčiny), najmä však na rozdielny územný základ bernolákovskej a štúrovskej kodifikácie spisovnej slovenčiny (a následného lexikálneho vývinu v spisovnej slovenčine) s rozdielnou hierarchiou v niektorých konkrétnych skupinách slov¹². Na vzájomné vzťahy v synonymických skupinách v ďalšom čase vplývali rozličné vývinové okolnosti, medzi nimi aj „kodifikačný záujem“ o väčšiu mieru blízkosti či vzdialenosti s češtinou. Posilnenie postavenia časti lexiky so západoslovenskou bázou priniesli napr. v čase spoločného česko-slovenského štátu Pravidlá slovenského pravopisu z r. 1931 so zreteľom na podporu konvergenzie v česko-slovenských jazykových vzťahoch (čo zase vyvolalo následný protismerný pohyb v kodifikácii)¹³. Kodifikačné postoje vo vzťahu k jednotlivým lexémam, zmeny v statuse konkrétnych lexém sa otázky synonymických skupín/radov prirodzene dotýkajú. Vo vzťahu spisovnej slovenčiny a slovenských nárečí (resp. nadnárečových variet) možno aj v súčasnosti sledovať dynamické tendencie, konkurenciu a kryštalizáciu vzájomných vzťahov v skupinách slov, ktoré vzhľadom na významovú blízkosť a koexistenciu v rozličných sférach komunikačnej praxe predstavujú rezervoár potenciálnych synonym, resp. potenciálne významovo diferencovaných lexém.

SL *oblička, ľadvina* – CS *ledvina* vo vnútrojazykovom a medzijazykovom pohľade

Ako vyplýva z dosiaľ povedaného, v česko-slovenskom konfrontačnom pohľade sú mnohé synonymické skupiny sformované na báze nárečových heteroným zaujímavé z rozličných hľadísk – pri mnohých ide o dublety (ako typový príklad sa v literatúre uvádzajú lexémy *okno* – *oblok*), pričom však možno pozorovať kryštalizáciu ich vzájomných vzťahov, rozdiely v sémantickom vývine, spájateľnosti, rozdielne fungovanie v subsystémoch spisovnej slovenčiny, neraz aj rozdielne kodifikačné prístupy a v česko-slovenskom pohľade aj osobité spôsoby ich využitia v medzijazykovej komunikácii. Možno sa prístupí pri synonymickej dvojici SL *oblička, ľadvina* oproti CS *ledvina* ako príklade, na ktorom možno poukázať

¹² Rozdielne regionálne východisko bernolákovskej a štúrovskej kodifikácie je v prístupe k lexike do istej miery viditeľné, neznamenalo však diametrálny rozdiel – ako dokazuje monumentálny Bernolákov Slowár (1825 – 1827), fonologicky a morfológicky západoslovenská bernolákovčina počítala na lexikálnej rovine s lexikou s rozličnou regionálnou bázou (podrobne Habovštiaková, 1983). Bernolákov slovník zachytáva mnohé synonymické skupiny slov rozličnej proveniencie živé aj v súčasnej spisovnej slovenčine. V nemálo prípadoch sa však „západoslovenskosť“ predsa prejavila v tom, že Bernolák stredoslovenské lexémy buď nespisoval alebo označil ako nespisovné, resp. ľudové (napr. **vraveť* v. *hovoriť, mluviť, rozprávať*), v iných prípadoch zase bez kvalifikátora uvádza západoslovenské pomenovania, s ktorými súčasná kodifikácia nepočíta (z nich možno spomenúť napr. *kmín* syn. *resca*, vulg. *rasca*; *kočka* syn. *mačka*; *kulhať* syn. *chrámať, krívať*; *nemoc* syn. *choroba...* a i.).

¹³ Kodifikačný vývin v slovenčine s konvergenčnými a divergenčnými, delimitačnými tendenciami vo vzťahu k češtine A. Jarošová nazvala „kodifikačným kyvadlom“ (Jarošová, 2012) – hoci sa v príspevku sústreďuje primárne na interlingválne kontaktné javy, v istej miere sa to týka aj intralingválnych javov, vzájomného vzťahu lexém stredoslovenského a nestredoslovenského pôvodu.

na viaceré vývinové („pôvodové“), kodifikačné aj komunikačné špecifiká. Z hľadiska kodifikačného vývinu je vzhľadom na (ne)existenciu synonymickej dvojice v spisovnej slovenčine pozoruhodné hodnotenie lexémy *ladvina* v rozličných obdobiach. Kodifikácia spisovnej slovenčiny s ňou v rozličnom čase počítala a nepočítala, pričom sa do kodifikačných postojov premietala aj dialektika interlingválnych a intralingválnych lexikálnych vzťahov (hodnotenie slova ako bohemizmu vs. nárečového slova – spisovného slova). Z hľadiska nárečového výskytu možno v Atlase slovenského jazyka IV (Habovštiak, 1984) vidieť výrazné trichotomické členenie s lexémami *ladvina* (s viacerými formálnymi variantmi), *oblička*, *pokrútkapokrutka*¹⁴, pričom *pokrutka* (podobne ako mnohé iné východoslovenské slová) napriek širokému územnému výskytu spisovný status nenadobudla. Atlasové spracovanie ukazuje, že *oblička*, fungujúca v spisovnej slovenčine ako bežné (základné) pomenovanie a aj medicínsky termín, má východiskovú bázu v relatívne úzkom výseku stredoslovenských nárečí – pri podstatne širšom nárečovom západo- a sčasti aj stredoslovenskom výskyte *ladviny*. Získanie obrazu územného rozšírenia nárečových heteroným späť s atlasovým spracovaním lexiky bolo jedným z dôvodov, že lexéma *ladvina*, s ktorou počítal Bernolákov Slowár aj Pravidlá slovenského pravopisu z r. 1931, odmietnutá neskôr Pravidlami slovenského pravopisu z r. 1940, v Slovníku slovenského jazyka hodnotená ako krajová, sa v súčasnej kodifikácii vo vzťahu k lexéme *oblička* hodnotí ako jej (neterminologické) synonymum. V lingvistických prácach možno nájsť naznačenie „kodifikačných peripetií“ aj s odkazom k vývinu poznania územného rozloženia lexém.¹⁵

S súčasnosti tak v spisovnej slovenčine existuje synonymická dvojica s jedným členom formálne blízky pomenovaniu v češtine. Vo vzájomnom pomere synonym sa v súlade s predchádzajúcim kodifikačným vývinom aj terminologickým statusom ukazuje výraznejšie funkčné zaťaženie lexémy *oblička* (v textoch SNK *oblička : ladvina* – 5757 : 348; kvantitatívnu prevahu lexémy *oblička* možno pozorovať aj v slovensko-českom a česko-slovenskom paralelnom korpuse). V neapretovaných textoch v bežnej komunikácii obidve lexémy fungujú alternatívne – a podobne ako v iných prípadoch variantnosti možno počítať s tým, že rozdielni používatelia slovenčiny majú (v závislosti od rozličných faktorov) interiorizovanú jednu z lexém, resp. využívajú (či už ako terminologické a neterminologické pomenovania, či bez vedomého rozlíšenia) obidve. Striedanie pomenovaní možno pozorovať

¹⁴ Na menšom území zachytáva atlas aj ďalšie lexémy (*nirky, počky*). Nárečovú lexému *nerky* dokladá aj Atlas českého jazyka, ojedinele sú (v okolí Vsetína) zaznamenané aj *obličky*.

¹⁵ J. Kačala napr. (v reakcii na slová recenzentky Krátkeho slovníka slovenského jazyka) v polemike s hodnotením slova *ladvina* ako bohemizmu uvádza: „Keby poznala napr. Atlas slovenského jazyka IV z r. 1984, bola by na s. 438 zistila, že povedzme výraz *ladvina* sa vyskytuje na polovici územia Slovenska, kým slovo *oblička* zaberá iba úzku časť stredného Slovenska. Ak puristi v 30. rokoch bojovali proti slovu *ladvina* ako proti bohemizmu, robili tak aj preto, že nepoznali skutočný výskyt tohto slova na slovenskom jazykovom území. Poznanie tohto stavu, ako aj vysoká frekvencia slova *ladvina* v spisovných slovenských prejavoch v súčasnosti viedli kodifikačnú ústavnú komisiu (teda nie iba autorov KSSJ) k záveru, že predchádzajúce hodnotenie slova *ladvina* z hľadiska spisovného jazyka nezodpovedá skutočnej jazykovej situácii na Slovensku a že v rámci hlbšieho a presnejšieho poznania slovenského jazyka je správne hodnotiť toto slovo ako spisovné“ (Kačala, 1990, s. 79–80). Podobne sa pri zmene hodnotenia pristavil M. Považaj v recenzii druhého zväzku Slovníka slovenských nárečí: „SSN môže ukázať aj to, že odmietanie niektorých slov v minulosti s odôvodnením, že nejde o slovenské slová, alebo označovanie niektorých slov ako nesprávnych nemuselo mať vždy reálny základ. V minulosti sa napr. odmietali slová *ladvina*, *ladvinový* ako nesprávne (porov. Pravidlá slovenského pravopisu z r. 1940, ktoré ich majú označené hviezdikou, t. j. ako nesprávne, či Kultúru slova, 1967, roč. 1, č. 7, s. 236, resp. 1978, roč. 12, č. 7, s. 254), pričom slovo *ladvina* sa vyskytuje nielen v tejto podobe, ale aj v rozličných hláskových či slovtvorných variantoch (*ladveňa, ladvieňa, ledvini, ladvini, ladvie, ladvienica* atď.) v západoslovenských aj v stredoslovenských nárečiach. Preto súčasné hodnotenie slov *ladvina*, *ladvinový* ako spisovných neterminologických náprotivkov slov *oblička*, *obličkový* je opodstatnené (porov. Krátky slovník slovenského jazyka, 2003)“ (Považaj, 2007, s. 241).

napr. v rozličných internetových diskusiách, kde niektorí z účastníkov používajú jedno, iní druhé zo synonym.

V porovnaní s „predinternetovým“ časom ponúkajú v súčasnosti texty dostupné na internete podstatne rozšírenú možnosť sledovať rozličné aspekty fungovania synonym v komunikácii, v ktorej sú prítomní slovenskí hovoriaci alebo slovenskí a českí hovoriaci, resp. podoby využívania synonym v textoch, v ktorých sa s rozličnými „typmi“ českých aj slovenských adresátov počíta. Osobitý jav, ktorý možno dnes na internete nielen v súvislosti s danými slovami pozorovať v širokom rozsahu, je zdvojovanie (znásobovanie) alternatívnych pomenovacích prostriedkov – súčasné, súbežné využitie synonym. Takto súčasne lexémy *obličky / ľadviny* vystupujú na rozličných webových stránkach: *Obličky (ľadviny) – otázky a odpovede* zdravie-clanky.sk/2010/03/oblicky-ladviny-otazky-a-odpovede/; *Psychosomatické príčiny ochorení... ľadviny (obličky)* kasova.blog.sme.sk; *Obličky (ľadviny) – RNG – rady pri liečbe potravinovými doplnkami* rng.nazory.eu/rubriky/o/oblicky-ladviny. Amplifikácia synonym v textoch tradične plní rozmanité funkcie¹⁶. Prípady zdvojovania naznačeného typu v kyberpriestore naznačujú špecifický motív – okrem „popularizačného“ zachytenia existencie alternatívneho pomenovania ide v situácii, keď ľudia frekventovane hľadajú/vyhľadávajú informácie na internete, aj o uľahčenie vyhľadávania a zo strany eminentov textov o zohľadnenie, predvídanie adresátov hľadajúcich pod rozdielnymi slovami zadanými do vyhľadávačov, teda o zabezpečenie nájdenia textu pre záujemcov o tému bez ohľadu na to, ktoré zo synonym pri vyhľadávaní použijú.¹⁷

V česko-slovenskom pohľade možno pri vzájomnej komunikácii Slovákov a Čechov pozorovať využívanie paralelného („skoro bivalentného“) pomenovania (*ľadvina – ledvina*), ktoré bráni vzniku semikomunikačného šumu a môže byť vedome využívané s týmto cieľom. Nebýva však bežne zrejmé, či pri výbere lexémy *ľadvina* (zo synonymickej dvojice *oblička – ľadvina*) v česko-slovenskej komunikácii ide o uplatnenie špecifickej komunikačnej stratégie (výber jazykového prostriedku so zreteľom na komunikačného partnera) alebo o využitie prostriedku dominantného v idiolekte hovoriaceho. Napriek možnosti využiť túto jazykovú ponuku sa často (vzhľadom na dominantné postavenie) aj v medzijazykovej komunikácii objavuje využitie diferencnej lexémy *oblička*. Časté vyjasňovanie významu slova z českej strany v rozličných situáciách pritom ukazuje, že ide o pomenovanie, ktoré vskutku môže predstavovať komunikačný problém:

Co znamená česky obličky?

- ReHu, *Co znamená český obličky?*
- nabubindes, *ľadviny?*

¹⁶ Amplifikácia ideografických synonym aj kontextovo synonymizovaných lexém predstavuje špecifický štylizáčny postup využívaný napr. v esejistických textoch (Nábělková, 1989), kontaktové využitie synonym s akcentáciou ich sémantických diferencí býva v texte uplatnené aj ako kontrapunkt (Buzássyová, 1984; o textovom využití synonymie širšie Filipec, 1961).

¹⁷ Zreteľne sa tento princíp prejavuje v textoch reklamného typu, resp. na „nákupných“ webových stránkach. V súvislosti s ponukou, predajom sa pri *obličke/ľadvine* ukazuje aj rozličný spôsob zdvojovania adjektívnych derivátov pri existencii alternatívnych, synonymných pomenovaní *obličkový pás/ľadvinový pás* (pri výskyte ešte tretieho, kontaktového pomenovania *bedrový pás*):

Ľadvinový pás obličkový

www.babickinazahrada.sk/.../eshop/.../1023-Ladvinovy-pas-oblickovy

Ľadvinový pás

Louis Neopren

Najpopulárnejšie forma obličkového pásu za neveriteľnú cenu!

[http://www.motozem.sk/moto/eshop/3-1-Damske-moto-oblecenie/0/5/1893-Ladvinovy-pas-LOUIS-](http://www.motozem.sk/moto/eshop/3-1-Damske-moto-oblecenie/0/5/1893-Ladvinovy-pas-LOUIS-NEOPREN)

NEOPREN

– anonym, *slovensky ledviny*
www.odpovedi.cz

Čas hrá proti nám O2 / Konoha.cz

– raztak *hezky co je to oblicka? Ledvina?*
– hinata666, *Ano ladvina :) a Dakujem*
<http://147.32.8.168/?q=node/30306>

Co je oblička? - Urologická poradna - LiveDoctor

Co je oblička?

– *Dobrývečer, prosím, budete tak hodní a vysvětlíte mi česky co znamená OBLIČKA. Slédla jsem film, kde se mluvilo slovensky a nemám představu co by to mohlo být za nemoc. Jen řekli, že by bez operace dítě umřelo. Děkuji*

– Kacenk [Porodní asistentka] - *Oblička po česky je ledvina.*

www.livedoctor.cz/home/detail?id=14824

V tomto smere je potom komunikačne zaujímavý ďalší, často uplatňovaný mechanizmus predchádzania medzijazykovým šumom – „medzijazykové zdvojovanie“, resp. prekladanie diferenčného prostriedku ako doklad zohľadňovania adresátov, komunikačného partnera či partnerov z druhého jazykového spoločenstva v česko-slovenskej komunikácii. Internetové zdroje dokladajú takýto prístup v mnohých slovenských textoch počítajúcich aj s českým príjemcom, na slovenských či „nešpecifikovaných“ webových stránkach (*Na preplachovanie obličiek (č. ledvin) a močových ciest osoží čajovina pozostávajúca z drog: brezové listy, vňať boráka, božieho drierka, nátržníka husieho... carozahrady.sk; Oblasť obličiek (ledviny) ponechávať v teple! Vyvarujte sa moderným trendom obliekania typu obnažená oblasť pupka, krížov a obličiek* www.artyci.com/?lnk=531&lng=sk), častejšie však v prípadoch, keď Slováci publikujú, resp. zapájajú sa do komunikácie na českých alebo spoločných česko-slovenských weboch:

VETCENTRUM : Veterinární poradna

Chronické zlyhanie obličiek(ledvin) alebo cushinguv syndrom.

www.vetcentrum.cz/stodulky/index.php?menu=poradna&pid=387

Kolaps ľavého zadného pľúcneho laloka u kocúra - MVDr. Luboš Hrib

Nebola evidovaná odchýlka od obličkových a pečeneových referenčných ukazovateľov (ledvinových a jaterných).

www.veterina-hrib.cz

Časopis MUSCLE&FITNESS - Zomrel Nasser El Sonbaty

PORTÁL SPOLEČNÉ ČESKÉ A SLOVENSKÉ EDICE ČASOPISU POLEČNÉ ČESKÉO

Podľa nepotvrdených správ bolo príčinou smrti zlyhanie obličiek (česky ledvin-pozn.red.) Nasser

El Sonbaty sa narodil v roku 1965 na území bývalej Juhoslávie...

www.muscle-fitness.sk/index.php?option=com...

Výživa v její jednoduchosti: bílkoviny - Kulturistika a fitness

veseliVRTULJAK: *...TheNaturalWay, madball obličky (ledviny) vám `pod`akujú`...*

kulturistika.ronnie.cz

Okrem zohľadňovania komunikačného partnera s intenciou predchádzať semikomunikačným šumom možno pri takom postupe, podobne ako pri synonymickom zdvojovaní v slovenských textoch na internete, počítať s cieľom zabezpečiť nájdenie informácie/ponuky webovej stránky čitateľmi z obidvoch jazykových spoločenstiev. Do obidvoch prostredí sú napr. takto smerované (smutné, opakované sa vyskytujúce) ponukové inzeráty:

Diskuse - MEDICAL TRIBUNE CZ

Na internetu přibývají inzeráty nabízející orgány za peníze. Případným kupcům i prodávajícím hrozí až osm let vězení.

.....

Joseph 22.04.2013

Predam obličku, alebo ledvinu :-), lacno a hned...mam27

www.tribune.cz

Obličky - Fórum - Zdravie.sk

predam obličku-ledvinu cena dohodou!!!! surne finančne dovody!!!som mladý a zdravý.

www.zdravie.sk/forum/418017/oblicky/

Inzeráty predam oblicku

PREDAM OBLICKU-LEDVINU CENA PODOHODE

www.webinzeraty.sk

Prekladové zdvojovanie (niekedy s prejavenu neistotou o adekvátnosti ekvivalentu) sa objavuje aj v českých textoch v „slovenskom jazykovom prostredí“ na slovenských serveroch alebo v internetových diskusiách v nadväznosti na výskyt lexémy *oblička* v prehovore slovenského komunikačného partnera:

Zhubný, nezhubný, ako zistiť? - Primar.sk – Sme

jsem po operaci ledviny/obličky/, kde mi našli maligní=rakovinný nádor.

Žiji s jednou ledvinou a dá se to. Spousta lidí žije s jednou ledvinou.

primar.sme.sk/poradna/1719770/1/www.sme.sk/kodex/

Uspech-stastie.sk - Don Piper: 90 minút v nebi

Také bych 1x denně pil nějaký hořký jaterní čaj (na pečeň) - např. zeměžluč a řepíkem smíchané stejným dílem a 1x denně čaj posilující a čistící ledviny (obličky) - třeba černý bez květ nebo tužebník jilmový...

www.uspech-stastie.sk

Môžem 3 mesačnej dcérke dávať prevarené mlieko? - Laktačná poradňa

To mléko co se kupuje v obchodě a všeobecně kravské mléko může mít neblahý dopad na ledviny (obličky...?)

www.modrykonik.sk › Fórum › Laktačná poradňa

Fórum U Pramene

Pokud je tolik patogenů, že je již tak zatížené ledviny (obličky?) nejsou schopny odfiltrovat, pak může dojít k selhání ledvin. To samé platí u jater (pečeň).

www.upramene.cz/forum/viewtopic.php?t=1076...

Alkohol v krvi? - poradna.net

– Sedliackou logikou tvrdim, ze voda pomoze, pretoze oblicky su obycajny filter a ked zvysim vykon filtra, zvysim aj jeho "vytaznost".

–To že ledviny (obličky) jsou obyčejný filtr, to je opravdu sedlácká logika.

Ledviny vůbec nepracují jako filtr, i když se to tak říká.

kutilska.poradna.net/q/view/72229-alkohol-v-krvi

Na príklade synonymickej dvojice *oblička* – *ľadvina* vystupujúcej v slovenčine oproti českej lexéme *ledvina* tak možno pozorovať rozličné javy týkajúce sa vývinu a uplatnenia regionálne (nárečovo) podmienenej synonymie vo vnútrojazykovom aj medzijazykovom kontexte. Viaceré z naznačených tém (kodifikačný vývin, vzájomný pomer synonym, textová koexistencia vo vnútrojazykovej aj medzijazykovej komunikácii, využívanie bivalentných

lexém, vyjasňovanie významu pri diferenčných členoch synonymického radu) bolo by možné v česko-slovenskom pohľade predstaviť aj podrobnejšie analyzovať pri ďalších skupinách lexém. Synonymá opreté o regionálne heteronymá predstavujú (medzi inými synonymickými témami) v česko-slovenskom pohľade zo systémového aj komunikačného hľadiska konfrontačne pozoruhodnú sféru.

Záver

V konfrontačnom pohľade na synonymické skupiny v slovenčine a češtine ukazujú sa osobitosti formovania a fungovania synonymických dvojíc/skupín v dvoch blízkopribuzných západoslovenských jazykoch. Vzhľadom na rozsah synonymie v prirodzených jazykoch ide o „veľkú tému“, zahŕňajúcu rozličné typy synonymických skupín, synonymických symetrií a asymetrií, prekryvaní a rozdielov synonymických skupín, do ktorých sa premietajú zhody aj rozdiely vo vývine zo spoločného praslovanského genetického základu, osobitosti historických kontaktov s rozličnými jazykmi a v kontaktoch synonymách aj vzájomné medzijazykové vzťahy. Paradigmatické lexikálne vzťahy v synonymických skupinách majú špecifický priemet v slovotvorných hniezdach, ktoré vo vzájomných vzťahoch predstavujú osobitný priestor medzijazykovej konfrontácie. Rozšírenie témy predstavuje uplatnenie synonymie v česko-slovenskej komunikácii, na jednej strane ako otázka komunikačného uplatnenia diferenčných lexém a riešenia (potenciálnych) komunikačných problémov, na druhej strane ako otázka cieleného výberu zo synonymických prostriedkov so zreteľom na adresáta v situácii, keď existencia zhodných, bivalentných lexém v synonymických radoch oboch jazykoch umožňuje pri medzijazykovej komunikácii výber z existujúcich variantných prostriedkov a zmenšenie hrozby semikomunikačných šumov. Príspevok si kládol za cieľ poukázať na niektoré aspekty česko-slovenskej medzijazykovej synonymiky ako otvoreného výskumného priestoru.

LITERATÚRA

BALHAR, J. – JANČÁK, P. a kol.: Český jazykový atlas I–V a Dodatky. Praha: Academia 1992–2011.

BARTÁKOVÁ, J. (1989): K česko-slovenským diferenciam v oblasti expresívnych názvov osôb. In: Slavica Pragensia. 30. (Acta Universitatis Carolinae. 1987. Philologica. 4–5.). V. Budovičová (ed.). Praha: Univerzita Karlova 1989, 105–113.

BARTÁKOVÁ, J. (1994): Adjektíva so zväčšenou mierou vlastnosti v slovenčine a češtine. In: Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity. Řada jazykovědná A 42. I. Pospíšil (ed.). Brno: Filozofická fakulta Masarykovy univerzity 1994, 75–88.

BARTÁKOVÁ, J. (1995): Modifikované slovesá s morférou -k- v slovenčine a češtine. In: Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity. Řada jazykovědná A 43. I. Pospíšil (ed.). Brno: Filozofická fakulta Masarykovy univerzity 1995, 105–111.

BLANÁR, V. (1961): Zo slovenskej historickej lexikológie. Bratislava: Vydavateľstvo SAV, Bratislava 1961.

BLANÁR, V. (1963): K terminológii v matičných rokoch. Československý terminologický časopis, 2, 257-274.

- BLANÁR, V. (1969): Slová od základu mlov- / mluv- v starej slovenčine. Jazykovedné štúdie 10, 220–226.
- BUDOVIČOVÁ, V. (1973): Lexikálny pohyb v tzv. blízko príbuzných jazykoch. In: B. Havránek (ed.), Československé prednášky pro VII. mezinárodní sjezd slavistů ve Varšavě. Lingvistika. Praha: Academia, 271–277.
- BUDOVIČOVÁ, V. (1987): Semikomunikácia ako lingvistický problém. In: Studia Academica Slovaca 16. Prednášky XXIII. letného seminára slovenského jazyka a kultúry. J. Mistrik (ed.). Bratislava: Alfa, 49–66.
- BUZÁSSYOVÁ, K. (1984): Kontrapunkt významu a výrazu v esejistickom texte. Slovenská reč, 49, 337–344.
- BUZÁSSYOVÁ, K. (1989): Niektoré rozdiely v stupni internacionalizácie medzi češtinou a slovenčinou. In: Slavica Pragensia. 30. (Acta Universitatis Carolinae. 1987. Philologica. 4–5.) Praha: Univerzita Karlova, 77–83.
- BUZÁSSYOVÁ, K. (1993): Kontaktové varianty a synonymá v slovenčine a češtine. Jazykovedný časopis, 44, 92–107.
- BUZÁSSYOVÁ, K. (1997): Lexikálna synonymia v slovníkovom spracovaní. Slovenská reč, 62, 72–80.
- ČERMÁK, F. (2010): Lexikon a sémantika. Praha: Lidové noviny.
- DOKULIL, M. (1963): Ke koncepci porovnávací charakteristiky slovanských jazyků v oblasti tvoření slov. Slovo a slovesnost, 24, 85–105.
- DOKULIL, M. (1982): Dva příspěvky k odvozování sloves. Naše řeč, 65, 1–11.
- DOLNÍK, J. (1992): České slová v slovenčine. In: Studia Academica Slovaca 21. Prednášky XXVII. letného seminára slovenského jazyka a kultúry. J. Mlacek (ed.). Bratislava: Stimul, Centrum informatiky a vzdelávania FF UK, 1–10.
- DOLNÍK, J. (1998): Postoje k bohemizmom v súčasnej slovenčine (ako signály vyrovnávania sa so slovensko-českými vzťahmi). In: I. Pospíšil (ed.): Brněnská slovákistika a česko-slovenské vztahy. Brno: Masarykova univerzita, 41–44.
- DOLNÍK, J. (2003): Lexikológia. Bratislava: Univerzita Komenského.
- DOLNÍK, J. (2010): Kulturologické vnímanie bohemizmov v súčasnej štandardnej slovenčine (nadväzovanie a zmena). In: Středoevropský areál ve vnitřních souvislostech (česko-slovensko-madarské reflexe). Brno: Masarykova univerzita, 13–18.
- FILIPEC, J. (1961): Česká synonyma z hlediska stylistiky a lexikologie. Praha: ČSAV.
- FILIPEC, J. (1953): Synonyma a studium nářeční slovní zásoby, Naše řeč 36, 97–109.
- FILIPEC, J. (1983): Problémy konfrontační synonymiky v současných slovanských jazycích. In: J. Petr (ed.), Československá slavistika 1983. Praha: Ústav pro jazyk český ČSAV, 91–99.
- FILIPEC, J. (1985): Problematika konfrontace v lexikální zásobě. Slovo a slovesnost, 46, 201–214.
- HABOVŠTIAK, A. – HABOVŠTIAKOVÁ, K. (1971): O dvoch príčinách synonym v spisovnej slovenčine. In: Jazykovedné štúdie 11.: Jónov zborník. Bratislava: Vydavateľstvo SAV, 57–68.

- HABOVŠTIAK, A.: Atlas slovenského jazyka IV. Časť prvá – mapy. Veda, Bratislava 1984.
- HABOVŠTIAK, A.: Atlas slovenského jazyka IV. Lexika, časť druhá. Veda, Bratislava 1984.
- HABOVŠTIAKOVÁ, K. (1969): Z problematiky slovenských historických synonym. In: Jazykovedné štúdie 10. Red. J. Ružička. Bratislava: Vydavateľstvo SAV, 198–211.
- HABOVŠTIAKOVÁ, K. (1983): Synonymá v Bernolákovom Slovári. In: Jazykovedné štúdie. 18. Z dejín slovenského jazyka. Bratislava: Veda, 59–67.
- HLUBINKOVÁ Z. (2010): Tvoření slov ve východomoravských nářečích. Brno: Masarykova univerzita 2010.
- HORECKÝ, J. (1999): Odras kultúrnych prvkov v slovnej zásobe slovenčiny, češtiny a maďarčiny. In: S. Ondrejovič (ed.), Slovenčina v kontaktoch a konfliktoch s inými jazykmi. Sociolinguistica Slovaca 4. Bratislava: Veda, 94–97.
- HORECKÝ, J. – BUZÁSSYOVÁ, K. – BOSÁK, J. et al. (1989): Dynamika slovnej zásoby súčasnej slovenčiny. Bratislava: Veda.
- IVANOVÁ-ŠALINGOVÁ, M. (1975): Prídavné mená vyjadrujúce malú mieru v slovenčine a v češtine. Slovenská reč, 40, 137–148.
- KAČALA, J. (1990): Aký je Krátky slovník slovenského jazyka. Kultúra slova, 24, 3, 74–83.
- JAROŠOVÁ, A. (2008): Problém uvádzania synonym vo výkladovom slovníku. In: Jazyk a jazykoveda v pohybe. Na počesť Slavomíra Ondrejoviča. Ed. Sibyla Mislovičová. Bratislava: Veda, 371–377.
- JAROŠOVÁ, A. (2012): Bohemizmy a kodifikačné "kyvadlo". In: Jazykoveda v pohybe. Ed. A. Bohunická. Bratislava : Univerzita Komenského, 255–263.
- JEDLIČKA, A. (1974): Spisovný jazyk v súčasnej komunikaci. Praha: Univerzita Karlova.
- MAJTÁNOVÁ, M. (1973): Slovo kázeň v slovnej zásobe staršej slovenčiny. Slovenská reč, 38, 28–31.
- NÁBĚLKOVÁ, M. (1989): K synonymii v esejistickom texte A. Matušku. In: J. Mistrík (ed.), Textika a štylistika. Bratislava: Univerzita Komenského, 181–186.
- NÁBĚLKOVÁ, M. (2008): Slovenčina a čeština v kontakte. Pokračovanie príbehu. Bratislava – Praha: Veda – Jazykovedný ústav Ľ. Štúra SAV – Filozofická fakulta Univerzity Karlovy v Praze.
- NÁBĚLKOVÁ, M. (2010): Česko-slovenská slovotvorná adjektívna diferenciacia -ný/-ní a jej textový dosah. In: F. Čermák, J. Koček (eds.), Mnohojazyčný korpus InterCorp: Možnosti studia. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, Ústav Českého národního korpusu, 269–283.
- NÁBĚLKOVÁ, M. (2010): Domiská, knižiská, psiská a iné modifikačné substantívne deriváty v slovensko-českom pohľade. In: M. Šimková (ed.), Slovo – Tvorba – Dynamickosť. Bratislava: Veda, 396–425.
- NÁBĚLKOVÁ, M. – SLOBODA, M. (2008): Česko-slovenská komunikácia: semikomunikácia, bivalencia a reflexia vzájomnej zrozumiteľnosti slovenčiny a češtiny. In: A. J. Tóth & A. Uhrinová (ed.), Slovenčina v menšinovom prostredí: Štúdie z II. medzinárodnej vedeckej konferencie

Výskumného ústavu Slovákov v Maďarsku. Békešská Čaba: Výskumný ústav Slovákov v Maďarsku, 156–166.

NĚMEC, I. (1968): Vývojové postupy české slovní zásoby. Praha: Academia.

NĚMEC, I. (1974): Rozdíl mezi vidovými dvojicemi na -it: -at' a -it': -ovat' v slovenštině. Jazykovedné štúdie, 12, 96–102.

MUSILOVÁ, K. (2008): Funkčnost slovakismů v současné češtině. In: Člověk – jazyk – text. Ed. A. Jaklová. České Budějovice: Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích 2008. s. 313 – 318.

MUSILOVÁ, K. (2011): Slovakismy v současné češtině (sociolingvistický průzkum mezi vysokoškoly). In: Vidy jazyka a jazykovedy. Ed. M. Ološtiak – M. Ivanová – D. Slančová. Prešov: Filozofická fakulta Prešovskej univerzity v Prešove, 389–396.

ONDRUŠ, Š. (1971): Pôvod slovesa vraviet. Slovenská reč, 36, 5, 273–284.

ONDRUŠ, Š. (1984): Zo slovensko-českej lexikálnej konfrontácie. In: Studia Academica Slovaca. 13, 435–451.

PISÁRČIKOVÁ, M. (1970): Z osobitných problémov pripravovaného česko-slovenského slovníka. Kultúra slova, 4, 266–269.

PISÁRČIKOVÁ, M. (1973): Niekoľko poznámok o typoch synonymných ekvivalentov. In: Slovo a slovník. Red. J. Ružička – I. Poldauf. Bratislava: Vydavateľstvo SAV, s. 215–217.

PISÁRČIKOVÁ, M. (1978): Synonymia sloviess v uvádzacích vetách. Slovenská reč, 43, 210–216.

PISÁRČIKOVÁ, M. (1981): Slovesá s príznakom zdobenosti a ich synonymické vzťahy. Kultúra slova, 15, 33–38.

POVAŽAJ, M. (2007): Nad druhým zväzkom Slovníka slovenských nárečí. Kultúra slova, 41, 4, 240–244.

PUKANEC, M. (2008a): Praslovanská lexika v nárečiach slovenských kmeňov. Brno: Tribun EU.

PUKANEC, M. (2008b): Hierarchická klastrová analýza praslovanskej lexiky v nárečiach slovenských kmeňov. Slovenská reč, 78, 3, 155–165.

SOCHOVÁ, Z. (1991): Blízke jazyky a konfrontační lexikografie. Naše řeč, 74, 124–131.

SOKOLOVÁ, M. (1991): Komunikatívna efektívnosť českých kontaktných javov v slovenčine. In: P. Odaloš – V. Patráš (eds.), Všeobecné a špecifické otázky jazykovej komunikácie. Banská Bystrica: PF, 232–242.

SOKOLOVÁ, M. (1995): České kontaktné javy v slovenčine. In: S. Ondrejovič – M. Šimková (eds.), Sociolingvistické aspekty výskumu súčasnej slovenčiny. Bratislava: Veda, 183–206.

SOKOLOVÁ, M. (2011): Konkurenčné formy sekundárnych imperfektív v slovenčine. Korpus – Gramatika – Aksiologie. 04, 27–45.

STRAKOVÁ, V. (1985): Poznámky ke konfrontační analýze lexikálního systému slovenštiny a češtiny. In: Slavica Pragensia. 25. (Acta Universitatis Carolinae. Philologica. 4-5. 1982.) V. Budovičová (ed.). Praha: Univerzita Karlova, 123–129.

TÝROVÁ, E. (2011): Česko-slovenské lexikální shody a difference z hlediska postavení ve spisovném jazyce a v nářečích. Diplomová práce. Praha: FF UK.

VÁŽNÝ, V. (1960): Nová lexikální monografie z nářeční oblasti moravské. Naše řeč, 43, č. 3–4, s. 100–109.

WOOLARD, K. A. (1999): Simultaneity and Bivalency as Strategies in Bilingualism. Journal of Linguistic Anthropology, 8, 3–29.

Slovníkové příručky

BERNOLÁK, A. (1825–1827): Slowár Slowenský, Česko-Laťínsko-Nemecko-Uherský. Buda.

Česko-slovenský slovník. Red. G. Horák. Bratislava: Veda 1981.

GAŠPARÍKOVÁ, Ž. – KAMIŠ, A.: Slovensko-český slovník. 2. vydanie. Bratislava: SPN, 1969.

Krátky slovník slovenského jazyka. 4., doplnené a upravené vydanie. Ed. J. Kačala – M. Pisárčiková – M. Považaj. Bratislava: Veda 2003.

PALA, K. – VŠIANSKÝ, J. (2000): Slovník českých synonym. Praha: Lidové noviny.

Pravidlá slovenského pravopisu s abecedným pravopisným slovníkom. Red. V. Vážný. Praha: Štátne nakladateľstvo 1931.

Pravidlá slovenského pravopisu s pravopisným slovníkom. Red. A. Baník. Turčiansky Sv. Martin: Matica slovenská 1940.

MACHEK, V.: Etymologický slovník jazyka českého a slovenského. Praha: Nakladatelství Československé akademie věd 1957.

Příruční slovník jazyka českého. 9 zv. Praha: Státní nakladatelství 1935 – 1957.

Slovník slovenského jazyka. 6 zv. Red. Š. Peciar. Bratislava: Vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied 1959 – 1968.

Slovník slovenských nářečí. I. – II. Ed. I. Ripka. Bratislava: Veda 1984, 2006.

Slovník spisovné češtiny pro školu a veřejnost. 2. vydání. Praha: Academia 2000.

Slovník spisovného jazyka českého. 8 zv. Ed. B. Havránek. Praha: Academia 1960 – 1971.

Slovník súčasného slovenského jazyka. A – G. Ed. K. Buzássyová – A. Jarošová. Bratislava: Veda 2006.

Synonymický slovník slovenčiny. Ed. M. Pisárčiková. Bratislava: Veda 1995.